

Neologizmy słowotwórcze w słowniku Obserwatorium Językowego Uniwersytetu Warszawskiego (na materiale haseł opracowanych do lutego 2022 roku). Część 3: Derywaty adiektywne i werbalne

Mateusz Rybarski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0009-0007-6009-0414

Polish Derivational Neologisms in *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego* (Language Observatory of the University of Warsaw) (Based on Entries Compiled by the End of February 2022). Part III: Adjectival and Verbal Derivatives

ABSTRACT: This article constitutes the third part of a cycle devoted to 1 117 Polish derivational neologisms in *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego* (Language Observatory of the University of Warsaw). Its aim is to present and analyse 92 adjectival and 119 verbal derivatives in the Polish language divided into groups of derivational neologisms created by the use of the same formative technique

and affix. The study concludes that the largest class among the described new adjectival derivatives in contemporary Polish language consists of suffixal structures and that the largest class of new verbal derivatives includes structures with inflectional formative. As for the morphemes used to create them, the suffixes *-owy* and *-owa/-uj-* turned out to be the most productive.

KEYWORDS: contemporary Polish language; word formation; derivational neologisms; productive affixes; *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego*.

CONFLICT OF INTERESTS STATEMENT: The author declares that there were no conflicts of interest in this study.

AUTHOR'S CONTRIBUTION: The author assumes sole responsibility for: preparing the research concept of the article, the way it is presented, developing the method, collecting and analyzing data, formulating conclusions, and editing the final version of the manuscript.

1. Wstęp

Niniejszy artykuł stanowi trzecią część cyklu publikacji poświęconych 1 117 neologizmom słowotwórczym zgromadzonym w pracy Obserwatorium Językowego Uniwersytetu Warszawskiego – internetowym słowniku nowych jednostek leksykalnych w języku polskim (dalej: OJ UW) znajdującym się dawniej pod adresem <https://nowewyrazy.uw.edu.pl> (z tej wersji korzystałem podczas prowadzonych badań), a obecnie <https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl>. Jego celem jest prezentacja i analiza łącznie 211 wyekscerpowanych z tego źródła derywatów słowotwórczych (92 adiektywnych i 119 werbalnych). Mówiąc ściślej, chciałem dokonać ich wyczerpującej, rozłącznej i spójnej klasyfikacji strukturalnej, dzieląc je na coraz węższe klasy wyrazów pochodnych a) utworzonych za pomocą tej samej techniki derywacyjnej oraz b) zawierających w swojej strukturze ten formant słowotwórczy.

Proponowany w całym cyklu model nawiązuje do serii monografii referujących oryginalne badania materiałowe nad aktywnością systemu słowotwórczego współczesnej polszczyzny [Satkiewicz 1969; Jadacka 2001; Ochmann 2004; Waszakowa 2005], a także do szeregu studiów opartych na uboższej podstawie [Chruścińska 1975, 1976, 1977; Satkiewicz 1976, 1981; Waszakowa 1994, 2001; Mycałka 2001; Sękowska 2012; Kudra 2013; Dyszak 2013, 2014; Ochmann 2013; Tambor 2014]. Należy jednak podkreślić, że żaden z badaczy nie przeanalizował dotychczas w sposób całościowy i systematyczny zbioru neologizmów słowotwórczych znajdujących się w zasobie OJ UW. Powstała w ten sposób luka ma wypełnić przedstawiany trzydziestyciowy opis.

Podstawę teoretyczną całego cyklu artykułów stanowi drugi tom *Gramatyki współczesnego języka polskiego* [Grzegorzczkova, Laskowski, Wróbel, red. 1998: 369–370], przyjąłem bowiem jako punkt odniesienia przedstawiony w niej inwentarz typów derywacji słowotwórczej charakterystyczny dla współczesnego języka polskiego. Obejmuje on następujące rodzaje formantów: 1) niezłożone: a) afiksalne (sufiksalne, prefiksalne, interfiksalne, postfiksalne), b) paradygmatyczne (zmiana końcówek, zmiana przyrostka tematowego i końcówek), c) alternacyjne (oparte na alternacjach jakościowych, ilościowych i jakościowo-ilościowych) i d) prozodyczne; 2) złożone: a) prefiksально-sufiksalne, b) prefiksально-paradygmatyczne, c) prefiksально-postfiksalne, d) prefiksально-paradygmatyczno-postfiksalne, e) interfiksально-sufiksalne, f) interfiksально-paradygmatyczne, g) paradygmatyczno-postfiksalne, h) paradygmatyczno-dezintegralne oraz i) sufiksально-dezintegralne.

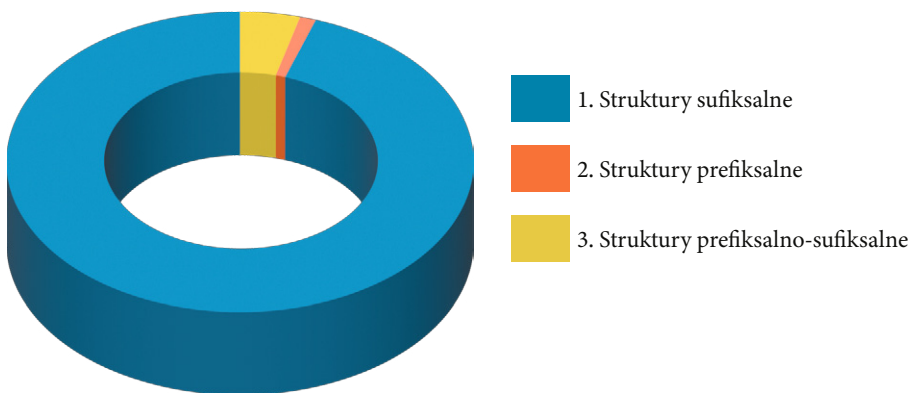
Źródłem analizowanego we wszystkich trzech częściach cyklu artykułów materiału językowego jest elektroniczny słownik neologizmów Obserwatorium Językowego Uniwersytetu Warszawskiego gromadzący jednostki leksykalne,

które pojawiły się w polszczyźnie po 2000 roku i nie zostały odnotowane w czterech wybranych przez redaktorów słownikach ogólnych i pięciu słownikach wyrazów obcych [OJ UW]. Nie dokonałem jednak opisu wszystkich zamieszczonych w nim haseł, ale jedynie nowych derywatów słowotwórczych, przy czym w części przypadków uznałem za motywowane również te wyrazy, których definicja miała w wykorzystanym przeze mnie opracowaniu leksykograficznym charakter realnoznaczeniowy, a nie strukturalny. Ich parafrazy znajdujące się w tym artykule pochodzą od autorów OJ UW, chyba że zaznaczono inaczej.

2. Przymiotnikowe neologizmy słowotwórcze

Derywaty przymiotnikowe są reprezentowane w badanych neologizmach słowotwórczych przez 92 przykłady, które stanowią 8,23% całego analizowanego materiału. Odnajdujemy wśród nich 87 struktur sufiksalnych (94,57%), 1 strukturę prefiksálną (1,09%) oraz 4 struktury prefiksálno-sufiksálne (4,34%). Relacje między tymi technikami derywacyjnymi zaprezentowano w sposób obrazowy poniżej na wykresie kołowym zatytułowanym *Przymiotniki* (zob. wykres 1).

Wykres 1. Przymiotniki

Źródło: opracowanie własne.

2.1. Struktury sufiksálne

Wśród zgromadzonych w OJ UW przymiotnikowych neologizmów słowotwórczych powstałych przy użyciu przyrostka najczęściej jest struktur z **sufiksem -owy**. Utworzono za jego pomocą aż 55 derywatów, do których należą

następujące leksemy motywowane: *agrotuningowy*, *akwaparkowy*, *arthouse'owy*, *audiobookowy*, *baby-showerowy*, *bioartowy*, *biokominkowy*, *bookcrossingowy*, *boulderingowy*, *box-office'owy*, *bromansowy*, *carpoolingowy*, *chilloutowy*, *clickbaitowy*, *clubbingowy*, *coachingowy*, *cosplayowy*, *covidowy*, *coworkingowy*, *crossfitowy*, *dogtrekkingowy*, *dubstepowy*, *e-książkowy*, *e-learningowy*, *e-papierosowy*, *e-papierowy*, *e-sklepowy*, *e-sportowy*, *fairtrade'owy*, *fanficowy*, *foodpornowy*, *fundraisingowy*, *hiphopowy*, *kneeboardingowy*, *lifestylowy*, *longboardowy*, *lookbookowy*, *merchandisingowy*, *pharmingowy*, *phishingowy*, *plot-twistowy*, *pumptrackowy*, *racketlonowy*, *sekstingowy*, *skituringowy*, *spoofingowy*, *stalkingowy*, *streamingowy*, *streetwearowy*, *streetworkingowy*, *stretchingowy*, *swappingowy*, *swingowy*, *upcyklingowy*, *zorbingowy*. Ich podstawy słowotwórcze stanowią w dużej mierze niepodzielne zaadaptowane anglicyzmy leksykalne, por. np. *audiobookowy*, *bookcrossingowy*, *coachingowy*, *kneeboardingowy*, *sektingowy*, *stretchingowy*. Przyjmując znaczeniowy punkt widzenia, można podzielić je ze względu na role semantyczne wyrażane przez nie w określonych użyciach. Są to: a) użycia **czynnościowe**, por. *agrotuningowy* (Skoda), *bookcrossingowy* (półka), *boulderingowy* (ścianka), *carpoolingowy* (platforma), *coworkingowy* (biuro), *e-learningowy* (platforma), *kneeboardingowy* (deska), *streamingowy* (platforma), *swappingowy* (serwis), *upcyklingowy* (meble), *zorbingowy* (tor); b) użycia **charakterystyczne abstrakcyjne**: *bioartowy* (instalacja), *chilloutowy* (piosenka), *dubstepowy* (kawalek), *fairtrade'owy* (produkcja), *hiphopowy* (przebój), *lifestylowy* (blog), *merchandisingowy* (działania); c) użycia zakresowe, por. *akwaparkowy* (kompleks), *arthouse'owy* (kino), *audiobookowy* (prezent), *baby-showerowy* (impreza), *clickbaitowy* (tytuł), *coachingowy* (sesja), *crossfitowy* (trening), *fanficowy* (opowiadanie), *foodpornowy* (obrazek), *fundraisingowy* (działanie), *lookbookowy* (zdjęcia), *pharmingowy* (atak), *phishingowy* (atak), *plot-twistowy* (zagranie), *sektingowy* (zachowania), *spoofingowy* (atak), *stalkingowy* (zachowania), *streetwearowy* (styl), *streetworkingowy* (działalność), *streetworkoutowy* (trening), *stretchingowy* (ćwiczenia); d) **inne**: *biokominkowy* (wkład), *boxoffice'owy* (rekord), *bromansowy* (miłość), *clubbingowy* (szaleństwo), *cosplayowy* (konkurs), *covidowy* (denialista), *dogtrekkingowy* (zawody), *e-książkowy* (biblioteka), *e-papierowy* (rewolucja), *e-papierosowy* (lobby), *e-sklepowy* (klient), *e-sportowy* (olimpiada), *longboardowy* (środowisko), *pumptrackowy* (zawody), *racketlonowy* (zawody), *skituringowy* (wypad), *swingowy* (weekend).

Drugim najbardziej produktywnym przyrostkiem przymiotnikowym okazał się w analizowanym materiale **sufiks -ny**, który jest wykładnikiem adiektywności w 20 derywatach. Składają się na nie formacje z wariantami *-ny*: *bioetyczny*, *gastroturystyczny*, *psychodietetyczny*; *-iczny/-yczny*: *bigorektyczny*,

drunkorektyczny, dysmorfobiczny, herstoryczny, homofobiczny, islamofobiczny, książkoholiczny, memiczny, ortorektyczny, poliamoryczny, transfobiczny, zakupoholiczny; -istyczny: ageistyczny, apateistyczny, bioterrorystyczny, cyberterrorystyczny, ekoterrorystyczny. Biorąc pod uwagę role semantyczne wyrażane przez ich użycia, należy podzielić je na: a) **czynnościowe, procesualne i stanowe**: *ageistyczny* (metody rekrutacji), *apateistyczny* (wizja), *bigorektyczny* (zachowania), *bioterrorystyczny* (atak), *cyberterrorystyczny* (działania), *drunkorektyczny* (praktyki), *dysmorfobiczny* (zaburzenia), *ekoterrorystyczny* (PR), *homofobiczny* (uwaga), *islamofobiczny* (wyzwiska), *książkoholiczny* (przeгляд), *ortorektyczny* (zachowania), *poliamoryczny* (związek), *transfobiczny* (żarty), *zakupoholiczny* (zachowania); b) nazywające działania przeprowadzane w obrębie jakiejś dziedziny wiedzy lub działalności wskazanej przez podstawę (**limitujące**): *bioetyczny* (rozważania), *gastroturystyczny* (wojaże), *herstoryczny* (projekt), *psychodietetyczny* (terapia) oraz c) nazywające **rezultat inspiracji** do twórczości wskazanej przez podstawę: *memiczny* (utwór).

Wśród opisywanych neologizmów słowotwórczych znalazły się również formacje z **przyrostkiem -ski**. Zaliczyłem do nich 10 leksemów motywowanych: *backpackerski, barberski, dziaderski, fleksitariański, fundraiserski, nutritariański, pastafariański, prepperski, spotterski, swingerski*. Można je wpisać w schematy interpretacyjne: a) 'nazywający subiekta wskazanego w podstawie': *backpackerski* (wypad), *banksterski* (łup), *barberski* (renesans), *prepperski* (mocarstwo), *spotterski* (życie), *swingerski* (społeczność); b) 'typowy dla osoby lub zjawiska wskazanego przez podstawę': *dziaderski* (ton), *fundraiserski* (przecucie), *pastarafiański* (obrządek); c) 'realizujący zasady diety wskazanej w podstawie': *fleksitariański* (dieta), *nutritariański* (styl życia).

Swoją aktywność słowotwórczą zaznaczył również **sufiks -owaty**. Wyodrębniłem go w zaledwie 2 derywatach: *januszowaty* 'mający cechy typowe lub uchodzące za typowe dla janusza' i *labruskowaty* 'przypominający labruskę'.

2.2. Struktury prefiksalne

Należy tutaj zaledwie jeden deadiektywny derywat powołany do życia za pomocą obcego prefiksu *a-*: *aseksualny* o znaczeniu '[taki], który nie odczuwa pociągu seksualnego, nie ma potrzeb seksualnych'.

2.3. Struktury prefiksально-sufiksalne

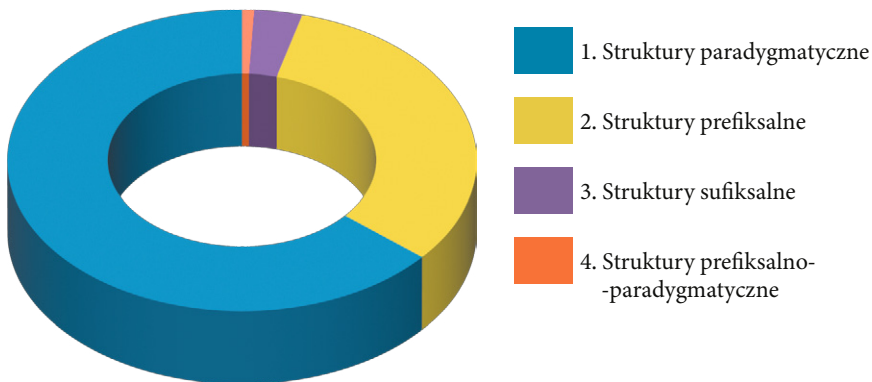
Wśród opisywanych przeze mnie neologizmów słowotwórczych można znaleźć jedynie 4 derywaty utworzone za pomocą formantu tego typu (parafrazy dwóch pierwszych są mojego autorstwa): *antykseryczny* 'uniemożliwiający wykonywanie ksera', *antystarzeniowy* 'o działaniu przeciwdziałającym starzeniu się kogoś',

antyszczekowy ‘przeciwdziałający szczekaniu psa’, *antyunijny* ‘sprzeciwiający się integracji europejskiej oraz członkostwu swojego państwa w Unii Europejskiej’.

3. Czasownikowe neologizmy słotwórcze

W analizowanym materiale językowym występuje ogółem 119 derywatów czasownikowych, które składają się na 10,66% zebranych neologizmów słotwórczych. Reprezentują one struktury prefiksalne, sufiksalne, paradygmatyczne oraz prefiksально-paradygmatyczne. Zdecydowaną większość (76 leksemów, 63,87%) stanowią wśród nich struktury paradygmatyczne, średnio liczebną grupę (38 leksemów, 31,93%) – struktury prefiksalne, a najmniejsze zbiory (4 leksem, czyli 3,36% i 1 leksem, czyli 0,84%) – struktury sufiksalne i prefiksально-paradygmatyczne. Relacje między tymi technikami derywacyjnymi zaprezentowano poniżej na wykresie kołowym *Czasowniki* (zob. wykres 2).

Wykres 2. Czasowniki

Źródło: opracowanie własne.

3.1. Struktury paradygmatyczne

Derywaty paradygmatyczne stanowią rezultat zmiany paradygmatu fleksyjnego podstawy słotwórczej z rzeczownikowego, przymiotnikowego lub liczebnikowego na czasownikowy poprzez dodanie przyrostka tematycznego włączającego leksem do odpowiedniej koniugacji. Hanna Jadacka skonstatowała, że w latach 1945–1964 formacje tego typu dominowały nad innymi pod względem

ilościowym [Jadacka 2001: 68], a w okresie 1989–2000 ustąpiły liczebnością konstrukcjom prefiksalnemu [Jadacka 2001: 110].

Stosunki między technikami derywacyjnymi w werbalnych neologizmach słowotwórczych zgromadzonych w OJ UW przypominają raczej stan bezpośrednio powojennego systemu słowotwórczego – struktury paradygmatyczne tworzą wśród nich najliczniejszą grupę derywatów (łącznie 76 konstrukcji). Utworzono je następującymi sufiksami tematycznymi: **-owa/-uj-** (68 jednostek): *afterować, allegrować, andrzejkować, bankować, baunsować, biforować, botoksować, boulderować, burgerować, chustować, ciastkować, clubbingować, coachować, coverować, cydrować, dissować, domofonować, driftować, dronować, dziwiszować, facebookować, freelancować, googlować, górniakować, hashtagować, herbatkować, imieninować, instagramować, internetować, januszować, jogować, kajdankować, karcherować, kawkować, kinować, kociołkować, lekcjować, melanzować, pamiętnikować, pampersować, pieluchować, piwkować, postować, premierować, rowerować, saunować, selfować, skajpować, stylować, swingować, śniadaniować, targetować, teatrować, tejpować, tipować, tortować, truskawkować, trymerować, tweetować, twistować, urodzinować, vlogować, wakacjować, winkować, wódkować, wywiadować, youtubować, zdjęciować*; **-nąć** (4 jednostki): *druknać, luknać, ostrzyknąć się, subnąć*; **-ić** (3 jednostki): *celebrycić, hofmانيć, sasinić* i **-ywać** (1 jednostka): *ozusowywać*.

Opisywane czasownikowe neologizmy słowotwórcze utworzone w drodze derywacji paradygmatycznej można podzielić ze względu na znaczenie na formacje niedokonane pochodne od dokonanych: *ozusowywać*; zdarzeniowe: *afterować, andrzejkować, biforować, imieninować, urodzinować*; stanowe: *celebrycić, dziwiszować, górniakować, hofmانيć, januszować, premierować, sasinić*; semelfaktywne: *druknać, luknać, ostrzyknąć się, subnąć* oraz z wbudowanym wyrażeniem argumentowym: *allegrować, bankować, baunsować, botoksować, boulderować, burgerować, chustować, ciastkować, clubbingować, coachować, coverować, cydrować, dissować, domofonować, driftować, dronować, facebookować, freelancować, googlować, hashtagować, herbatkować, instagramować, internetować, jogować, kajdankować, karcherować, kawkować, kinować się, kociołkować, lekcjować, melanzować, pamiętnikować, pampersować, pieluchować, piwkować, postować, rowerować, saunować, selfować, skajpować, stylować, swingować, śniadaniować, targetować, teatrować się, tejpować, tipować, tortować, truskawkować, trymerować, tweetować, twistować, vlogować, wakacjować, winkować, wódkować, wywiadować, youtubować, zdjęciować*.

3.2. Struktury prefiksalne

Struktury prefiksalne tworzy się przez dodanie prefiksu do podstawy słowotwórczej. Z badań przeprowadzonych przez Jadacką wynika, że w latach 1945–1964 formacje tego typu należały do trzeciej pod względem liczebności grupy czasownikowych neologizmów słowotwórczych (ich udział wynosił 23,33%, prefiksально-paradygmatycznych – 35,33%, a paradygmatycznych – 40,67%), z kolei w okresie 1989–2000 zdominowały ilościowo wszystkie inne rodzaje werbalnych derywatów (stanowiły ich 43,5%). Warszawska lingwistka stwierdziła także, że pod koniec XX wieku w powstawaniu nowych czasowników uczestniczyły wszystkie polskie przedrostki: *do-*, *na-*, *od-*, *o-*, *po-*, *pod-*, *prze-*, *roz-*, *u-*, *w-*, *wy-*, *z-*, *za-*, *de-*, *re-* [Jadacka 2001: 110].

Wśród werbalnych neologizmów słowotwórczych zebranych w OJ UW struktury prefiksalne tworzą drugi pod względem liczebności zbiór; w analizowanym materiale występuje 38 tego typu derywatów, które stanowią 31,93% wszystkich formacji czasownikowych. Nie wykorzystano w nich każdego z wymienionych przez Jadacką przedrostków – zostały utworzone następującymi prefiksami: **na-** (1 formacja): *naponczować*; **od-** (4 formacje): *odlajkować*, *odlubić*, *odobserwować*, *odsubskrybować*; **o-** (2 formacje): *ostylować*, *ozdjęciować*; **roz-** (1 formacja): *rozblendować*; **wy-** (9 formacji): *wyautować się*, *wyboldować*, *wychilloutować się*, *wygooglować*, *wypikać*, *wyszerować*, *wyszpachlować się*, *wytrymerować*, *wyyoutubować*; **z-/s-** (20 formacji): *sfejkować*, *sfrendzonować*, *skomciać*, *spartycjonować*, *spersonalizować*, *spropować*, *stabloidyzować*, *stargetować*, *striggerować*, *strollować*, *zbriefować*, *zdissować*, *zgentryfikować*, *zhejcić*, *zhejtować*, *złajkować*, *zresetować się*, *zripować*, *zszerować*, *zshipować*; **za-** (1 formacja): *zaspojlerować*.

Jeśli chodzi o różnicowanie semantyczne werbalnych struktur prefiksalnych, w zdecydowanej większości reprezentują one czasowniki dokonane utworzone od niedokonanych: *naponczować*, *ostylować*, *ozdjęciować*, *rozblendować*, *sfejkować*, *sfrendzonować*, *skomciać*, *spartycjonować*, *spersonalizować*, *spropować*, *stabloidyzować*, *stargetować*, *striggerować*, *strollować*, *wyautować się*, *wyboldować*, *wychilloutować się*, *wygooglować*, *wypikać*, *wyszerować*, *wyszpachlować się*, *wytrymerować*, *wyyoutubować*, *zaspojlerować*, *zbriefować*, *zdissować*, *zgentryfikować*, *zhejcić*, *zhejtować*, *złajkować*, *zresetować się*, *zripować*, *zszerować*, *zshipować*. Na ich tle wyróżniają się formacje *odlajkować*, *odlubić*, *odobserwować* i *odsubskrybować*, które można zaliczyć do struktur anulatywnych.

3.3. Struktury sufiksalne

Należą tu jedynie 2 deadiektywne neologizmy słowotwórcze z OJ UW, w których formant powoduje ucięcie cząstek *-ny* oraz *-ski*: *personalizować* ‘dostosowywać jakiś produkt lub jego element do personalnych wymagań konsumenta’,

weganizować ‘dostosowywać tradycyjne przepisy kulinarne do potrzeb kuchni wegańskiej, zastępując składniki pochodzenia zwierzęcego składnikami roślinnymi’ oraz 2 derywaty desubstantywnie: *watykanizować* ‘poddawać coś lub kogoś wpływom Watykanu lub ulegać im’ i *tabloidyżować* ‘nadawać czemuś cechy tabloidu, zwłaszcza przedstawiać rozmaite zjawiska w sposób nierzetelny i uproszczony, mający na celu wywołanie sensacji i oddziaływanie na emocje’. We wszystkich jest obecny werbalny sufiks derywacyjny *-izować*, który jednocześnie nadaje podstawom znaczenie kauzatywne oraz włącza odpowiednie przymiotniki i rzeczownik do klasy funkcjonalnej czasowników.

3.4. Struktury prefiksально-paradygmatyczne

Formacje prefiksально-paradygmatyczne powstają w wyniku zastosowania formantu złożonego (mieszanego), a mianowicie jednoczesnego dodania do podstawy słowotwórczej przedrostka oraz zmiany zbioru końcówek fleksyjnych. W badanym materiale występuje zaledwie 1 derywat tego typu, w którym można rozpoznać prefiks *o-* oraz werbalny sufiks tematyczny *-owa/-uj-*, a mianowicie czasownik kauzatywny *ozusować* ‘wprowadzić do umowy zawieranej między pracodawcą a pracownikiem obowiązek opłacenia przez pracodawcę składki ZUS za pracownika’.

4. Zakończenie

Szkic ten kontynuuje tradycję tworzenia analitycznych opracowań materiałowych dotyczących aktywności systemu słowotwórczego języka polskiego. Stanowi on trzecią – i ostatnią – część cyklu publikacji poświęconych 117 neologizmom słowotwórczym zgromadzonym w OJ UW (na materiale haseł opracowanych do końca lutego 2022 roku). Przynosi analizę w sumie 211 nowych derywatów (92 przymiotnikowych i 119 czasownikowych), które zostały wyekscepowane z zasobu haseł wykorzystanego słownika.

Wyniki przeprowadzonych badań są następujące. Wśród opisywanych 92 nowych adiektywnych derywatów słowotwórczych można wyróżnić 87 struktur sufiksalnych (94,56%), 4 prefiksально-sufiksalne (4,35%) oraz 1 prefiksálną (1,09%), a w grupie 119 konstrukcji werbalnych – 76 struktur paradygmatycznych (63,87%), 38 prefiksalnych (31,93%), 4 sufiksalne (3,36%) oraz 1 prefiksально-paradygmatyczną (0,84%). Przymiotnikowe wyrazy pochodne utworzono za pomocą sufiksów *-owy*, *-ny*, *-ski*, *-owaty*, prefiksu *a-* oraz formantów nieciągłych: *anty-* + *-owy* i *anty-* + *-ny* (z wariantem rozszerzonym *-yczny*), a czasownikowe – za pomocą formantów paradygmatycznych: *-owa/-uj-*, *-ną-*, *-i-*, *-ywa/-uj-*, przedrostków: *na-*, *o-*, *od-*, *roz-*, *s-/z-* *wy-*, *za-*, sufiksu *-izować* oraz nieciągłego, złożonego i mieszanego wykładnika *o-* + *-owa/-uj-*.

Reasumując, należy stwierdzić, że wśród badanych adiektywnych derywatów słowotwórczych dominują struktury sufiksalne, a w konstrukcjach werbalnych – paradygmatyczne, przy czym najwyższą aktywnością spośród wszystkich wykładników formalnych wyodrębnionych z badanego materiału wykazały się przymiotnikowy sufiks *-owy* oraz czasownikowy przyrostek tematyczny *-owa/-uj-*.

* * *

Niniejszy cykl artykułów składa się z trzech części i przynosi analizę 1 117 neologizmów słowotwórczych zgromadzonych w OJ UW (na materiale haseł opracowanych do lutego 2022 roku). W pierwszej z nich opisałem substancywne derywaty proste, w drugiej skupiłem się na rzeczownikach utworzonych od co najmniej dwóch podstaw, a w trzeciej przyjrzałem się nowym przymiotnikom i czasownikom motywowanym.

Wyniki badań zreferowanych we wszystkich trzech artykułach należących do cyklu brzmią następująco: wśród opisywanych 1 117 neologizmów słowotwórczych wyodrębniłem 906 rzeczowników (81,11%), w tym 572 od jednej podstawy oraz 334 od dwóch podstaw, 119 czasowników (10,66%) oraz 92 przymiotniki (8,23%). Ich zróżnicowanie kwalitatywno-kwantytatywne przedstawia się tak, że: a) wśród formacji rzeczownikowych znajduje się 529 derywatów prostych sufiksalnych (92,48%), 19 prefiksalnych (3,32%), 16 paradygmatycznych (2,80%), 8 prefiksально-sufiksalnych (1,40%) oraz 171 derywatów złożonych bezafiksalnych (51,20%), 108 interfiksalnych (32,34%), 37 prefiksoidalnych (11,07%), 11 interfiksально-sufiksalnych (3,29%) i 7 interfiksально-paradygmatycznych (2,10%); b) wśród formacji przymiotnikowych odnajdujemy 87 struktur sufiksalnych (94,56%), 4 struktury prefiksально-sufiksalne (4,35%) oraz 1 prefiksálną (1,09%); c) wśród formacji czasownikowych wystąpiło 76 leksemów motywowanych paradygmatycznych (63,87%), 38 prefiksalnych (31,93%), 4 sufiksalne (3,36%) oraz 1 prefiksально-paradygmatyczny (0,84%). Rzeczownikowe derywaty proste utworzono przede wszystkim za pomocą sufiksów *-ka*, *-(ów)ka*, *-(ow')ec*, struktury złożone – interfiksem *-o-*, przymiotniki – za pomocą przyrostka *-owy*, a czasowniki – przyrostkiem tematycznym *-owa/-uj-*.

Jeśli chodzi o kierunki rozwojowe systemu słowotwórczego polszczyzny, które znalazły swoje odzwierciedlenie w analizowanych leksemach motywowanych, trzeba wymienić tendencje do skrótu, precyzji, internacjonalizacji i eksploatawania rzadkich podstaw. Pierwsza z nich przejawia się w uniwerbizacji, powstawaniu złożzeń dezintegralnych i posługiwaniu się formantami niepowodującymi alternacji morfonologicznych, a także w powoływaniu do życia struktur

o bardzo złożonym znaczeniu. Przejawem drugiej są tworzenie złożzeń i wykorzystywanie formantów wyrazistych pod względem funkcjonalnym. Trzecia znajduje odbicie w używaniu zaadaptowanych zapożyczeń w funkcji podstaw oraz posługiwaniu się afiksami, afiksoidami i członami złożzeń obcego pochodzenia, a poza tym – w tworzeniu struktur hybrydowych. Wreszcie czwarta tendencja wiąże się z aktywnością nazw własnych i skrótowców jako baz derywacyjnych.

Jak się wydaje, przedstawiona analiza może stanowić jedynie niedoskonały substytut aktualnej oryginalnej monografii empirycznej poświęconej aktywności systemu słowotwórczego współczesnego języka polskiego. Sądzę, że byłoby dobrze, gdyby prezentowała wyczerpującą i rozłączną klasyfikację wyrazów pochodnych ze względu na: a) wykorzystane w nich techniki i formanty, b) realizowane modele słowotwórcze (kombinacje części mowy), c) funkcje wykładników derywacji, d) reprezentowane kategorie słowotwórcze i e) pola leksykalne oraz f) wartość pragmatyczną. Jej podstawa powinna obejmować od dwóch do trzech i pół tysiąca leksemów motywowanych. Synteza taka – niezwykle potrzebna z powodu nieuchronnej i postępującej dezaktualizacji rozprawy Krystyny Waszakowej o internacjonalizacji w słowotwórstwie [Waszakowa 2005] – cały czas czeka na opracowanie.

Bibliografia

Słowniki (wraz ze stosowanymi skrótami)

OJ UW: Kłosińska Katarzyna i in., red. (2022), *Najnowsze słownictwo polskie*, Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego <https://nowewyrazy.uw.edu.pl> [dostęp: 30 czerwca 2022].

Literatura

Chruścińska Krystyna (1975), *Rzeczownikowe neologizmy słowotwórcze w języku prasy (derywaty proste)*, „Poradnik Językowy”, nr 10, s. 560–567.

Chruścińska Krystyna (1976), *Nowe wyrazy złożone w języku polskiej prasy. Część I*, „Poradnik Językowy”, nr 10, s. 438–445.

Chruścińska Krystyna (1977), *Nowe wyrazy złożone w języku polskiej prasy. Część II*, „Poradnik Językowy”, nr 1, s. 19–27.

Dyzak Andrzej (2013), *Formacje słowotwórcze w internetowym słowniku „najmłodszej polszczyzny” Vasisdas*, w: *Słowotwórstwo w różnych odmianach języka: materiały piątej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei*, red. Ewa Badyda, Jolanta Maćkiewicz i Ewa Rogowska-Cybulska, Gdańsk, s. 97–115.

- Dyszak Andrzej (2014), *Neologizmy słotwórcze w internetowym słowniku Vasisdas*, w: *Wokół słów i znaczeń. Słotwórstwo dawne i współczesne: materiały szóstej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei*, red. Ewa Rogowska-Cybulska, Ewa Badyda, Gdańsk, s. 50–72.
- Grzegorzyczkova Renata, Laskowski Roman, Wróbel Henryk, red. (1998), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa.
- Jadacka Hanna (2001), *System słotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Warszawa.
- Kudra Barbara (2013), *Słotwórstwo w ostatnim siedemdziesięcioleciu*, w: *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska – procesy – tendencje*, red. Anna Dunin-Dudkowska i Agata Małyńska, Lublin, s. 231–238.
- Mycawka Mirosława (2001), *Produktywne formanty słotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane zagadnienia)*, w: *Współczesna leksyka. Część II*, red. Kazimierz Michalewski, Łódź, s. 16–23.
- Ochmann Donata (2004), *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdezintegrowanej*, Kraków.
- Ochmann Donata (2013), *Słotwórstwo najmłodszej polszczyzny*, w: *Słotwórstwo w różnych odmianach języka: materiały piątej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei*, red. Ewa Badyda, Jolanta Maćkiewicz, Ewa Rogowska-Cybulska, Gdańsk, s. 153–164.
- Satkiewicz Halina (1969), *Produktywne typy słotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*, Warszawa.
- Satkiewicz Halina (1976), *O niektórych innowacjach słotwórczych w polszczyźnie XX wieku*, w: *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, red. Józef Magnuszewski, Scholastyka Bartoszczak-Gadaj, Warszawa, s. 111–121.
- Satkiewicz Halina (1981), *Innowacje słotwórcze w powojennym trzydziestoleciu*, w: *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. Halina Kurkowska, Warszawa, s. 130–155.
- Sękowska Elżbieta (2012), *Neologizmy słotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane tendencje)*, „Eslavistica Complutense”, s. 97–103.
- Tambor Jolanta (2014), *Nowe formacje w polszczyźnie na przełomie stuleci. Przemiany w polskim słotwórstwie*, w: *Język polski – 25 lat po Przełomie / Die polnische Sprache – 25 Jahre nach der Wende*, red. Dennis Scheller-Boltz, Hildesheim–Zürich–New York, s. 117–134.
- Waszakowa Krystyna (1994), *Tendencje rozwojowe w słotwórstwie polszczyzny końca XX wieku*, w: *Przemiany współczesnej polszczyzny*, red. Stanisław Gajda, Zbigniew Adamiszyn, Opole 1994, s. 53–60.
- Waszakowa Krystyna (2001), *System słotwórczy*, w: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, red. Stanisław Gajda, Opole, s. 88–107.
- Waszakowa Krystyna (2005), *Przejawy internacjonalizacji w słotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Warszawa.

mgr Mateusz Rybarski – Szkoła Nauk o Języku i Literaturze, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania naukowe: słowotwórstwo synchroniczne, zwłaszcza modelowanie aktywności systemu słowotwórczego współczesnego języka polskiego i kompozycja afiksoidalna; frazeologia, głównie badanie innowacji frazeologicznych; semantyka leksykalna, metaleksykografia, teoria języka.